

Kudrna, Jaroslav

**[Danilov, A.I. K Kritike dopšianskoj koncepcii ranněsredněvěkoj
[i.e. rannesrednevekovej] votčiny]**

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1958, vol. 7, iss. C5, pp. 147-148

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102815>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

říhradském archivu jsou i četné dokumenty z archivů bulharských revolučních výborů nebo jednotlivých revolučních činitelů, které byly zkonfiskovány za povstání (p. 3).

²¹ V r. 1949 vyšel v Sofii sborník *Hristo Botev*. V tomto sborníku, který vydala Bulharská akademie věd a Vědecký ústav „Hristo Botev“ při příležitosti stého výročí narození velkého bulharského národního hrdiny, revolucionáře a básníka, je zařazen také příspěvek B. Nedkova: *Turski dokumenti za Botevata četa* (p. 675—766). Autor zde shromáždil přes sto tureckých úředních dokumentů (telegramů, hlášení, protokolů a j.) spadajících časově do krátkého období od polovice května do konce listopadu 1876 a vztahujících se výhradně k souvislostem s činností Botevovy povstalecké družiny. Bulharský překlad pořídil sám autor. Z technických důvodů bylo připojeno jen několik faksimilí dokumentů. Překlad všech písemností (až na několik dokumentů týkajících se násilností, páchaných Čerkesy) byl znovu otištěn v uvedené již edici *Aprilsko vástanie 1876* (místy s nepatrnou stylistickou úpravou). Nutno upozornit na to, že v Botevových sborníku jsou u týchž dokumentů četnější a někdy i podrobnější vysvětlující poznámky.

Pokud jde o obsah pramenného materiálu, uveřejněného ve sborníku, dotkli jsme se ho již při souhrnném rozboru sbírky dokumentů o Dubnovém povstání. Pro bližší orientaci a k doplnění lze použít slov samotného autora: „Turecké dokumenty nám poskytují nové a velmi zajímavé údaje o situaci ve vidinském sandžaku před příchodem Botevovy družiny, o jejím vylodění u Kozloduje a o prvních opatřeních tureckých úřadů proti družině, o obmezujících opatřeních proti rakouským parníkům na Dunaji, o preventivních opatřeních v dunajských přístavech, o počtu Botevových „četníků“, o konci družiny a o osudu jednotlivých „četníků“, o loupežích a teroru, páchaných bašibozuky, Čerkesy a pod.“ (p. 681). Dokumenty umožňují nahlédnout do tureckého prostředí a poznat turecké hledisko na různé události v souvislosti s bojovou činností družiny, vedené Botevem.

Josef Kabrda

A. I. Danilov: **K Kritice dopšianskoj koncepcii ranněsredněvěkovoj votčiny.** (Srednie věka IX, str. 7—66.)

Je příznačné, že se v sovětské historiografii po XX. sjezdu KSSS klade zvýšený důraz na kritiku prací buržoasní historiografie. Přitom neunikne pozornosti, že tato kritika se nyní neprovádí čistě ideologicko-politicky, že se neomezuje na pouhé odhalování třídních kořenů té či oné historické teorie, nýbrž že se v těchto sovětských pracích staví do popředí t. zv. imanentní kritika, vycházející bezprostředně z rozboru jednotlivých závěrů a konfrontující je s materiálem. Jako jednu z nejvýznačnějších studií, vycházející z medievalistické problematiky, možno uvést studii Danilova, K kritice dopšianskoj koncepcii ranněsredněvěkovoj votčiny (Srednie věka IX, str. 7—66), která představuje, jak se v poznámce praví, výtah z obšírné doposud nepublikované monografie *Problemy agrarnoj istorii rannego srednevekovja i nemeckaja medievistika konca XIX — načala XX věka*. Je nepochybné, že si Danilov právě v osobě Dopsche vybral autora, na jehož díle může názorně objasnit všechny podstatné rysy t. zv. kritického směru v medievalistice, jehož počátky spadají do let 90. minulého století a pod jehož vlivem stojí buržoasní medievalistika dodnes.

Jak známo, vystoupila řada buržoasních historiků — je příznačné, že tomu bylo právě koncem minulého století — s kritikou řady zásadních thesů starší, především právně orientované medievalistiky. Tato kritika se týkala především funkce obcíny, postavení svobodných občinůk v rané feudální státě, zániku svobodného rolnictva, úlohy velké pozemkové držby za feudalismu, hospodářského převratu 12. stol. a pod. Je nepochybné, že celá tato revise vycházela ze dvou zdrojů. Jednak se v ní projevovaly tendence, běžné i v jiných oblastech buržoasní ideologie — zvětšit kapitalistické vztahy, tedy tendence nepřimo apologetické, jednak však důvody k revidi základních hledisek byly imanentně vědní, počalo se pracovat s jiným materiálem, než bylo doposud zvykem, do popředí zájmů se dostala především soukromá listina, která počíná být zpracovávána i diplomaticky (starší diplomatická soukromou listinu z okruhu svého badání vlastně vylučovala). Právě využití možností diplomaticky pro rozboru materiálu skýtalo nové perspektivy i pro samotné historické badání. Nelze se tudíž stavět k celému t. zv. kritickému směru buržoasní medievalistiky 90. let ryze negativně, jak se doposud v marxistických pracích činilo a nevidět cenné impulsy, které z něho i pro marxistickou historiografii vzešly.

Snad nejdůležitější z podnětů, s kterými nový směr vystoupil, bylo pojetí velké pozemkové držby. Starší historiografie — nejvyhraněnější ještě Inama Sternegg — hlásila se k myšlence o organisátorské síle velkostatku v karlovském období. Naproti tomu W. Wittich ukázal, že feudální držba se v mocenskoprávním smyslu nikterak nekryla s její ekonomickou

funkcí, nýbrž že rozhodujícím činitelem v jejím rámci byla malovýroba. Že tudíž velké pozemkové vlastnictví bylo rozptýlené (Streubesitz) a nikterak v něm nemohla převládat velkovýroba. Tím bylo do značné míry ořeseno doposud uznávanou thesí o progresivitě vlastního feudálního hospodářství v raném feudalismu. Zároveň se však snažila řada badatelů popřít i zásadní rysy způsobu hospodářství, zvklávajíc ustálenou thesí o převaze naturálního hospodářství v raném feudalismu. Stavěla se do popředí úloha řemesel, zdůrazňovala se funkce peněžních transakcí a popíral se sám dosah znevolení. Specifikem Dopschových prací pak bylo, že mnohdy eklekticky slučoval tyto často nesourodé názory. Přesto, myslím, není správné, stavět všechny Dopschovy práce na stejnou rovnu jak činí Danilov. Dopschovi lze totiž přičíst výhradní eklekticismus až pro spis Die wirtschaftlichen und sozialen Grundlagen der europäischen Kulturentwicklung a pro spisy časově následující (především Naturalwirtschaft und Geldwirtschaft in der Weltgeschichte), v nichž si Dopsch bezprostředně odporuje, kombinuje nejrůznorodější jejich prvky podle svých libovolných potřeb.

Dopschovy názory, které natolik ovlivnily moderní medievalistiku, možno shrnout asi do těchto thesí: neexistuje přerýv mezi antikou a středověkem, rané feudální pozemková držba i její organizační formy představují pouze jakési pokračování pozemkové držby z konce antiky, u Germánů nehrála hlavní úlohu občina, nýbrž od počátku se zde projevovala třídní diferenciovanost. V raném feudalismu se markantně projevuje koexistence různých prvků, nedochází k antagonistickým rozporům.

Ve své kritice Dopsche vychází Danilov především z kritiky Dopschova pojetí peněžního hospodářství, dokazuje názorně povahu těchto vztahů, jejich celkovou podřízenost vztahům feudální společnosti. Fakt, že Dopsch přecenil úlohu peněžního hospodářství, měl své příčiny v jednostranném výkladu tradičních listin. V tradičních listinách totiž skutečně převažuje renta v naturálních anebo renta v penězích. Ovšem je nutno mít na mysli, že tradiční listiny neměly nikterak za úkol tuto rentu fixovat. Danilov má pravdu i tehdy, tvrdí-li, že Dopsch absolutisuje peněžní vztahy a ignoruje jejich čistě výpomocnou roli, stejně jako náhodný ráz jednotlivých ustanovení (na př. poměry v Ediktu Pistense, které by svědčily pro Dopschovu koncepci, byly vyvolány invasí Normanů a pod.). Základní omyl Dopschův spočívá podle Danilova v tom, že změňuje, prvky nájemné, které se mohou vyskytovat v jakémkoliv společenském systému, za systém nájemných vztahů, který je možný jenom tehdy, když výrobce plně disponuje svou pracovní silou (str. 33) a to je možné až v době, kdy převládá kapitalistický výrobní řád.

Ostatní námítky Danilova proti Dopschovi nejsou již tak zásadní povahy a je možno říci, že s nimi přišla buržoasní historiografie. Na př. v otázce funkce měst v raném feudalismu, kterou Dopsch přecenil především na základě chybné historické interpretace výsledků, k nimž došla historická archeologie a nepřihlédl, na př. v případě Mohuče a Treviru — tentokrát výjimečně — k údajům listinného materiálu, údajům, z nichž jasně vyplývá rustikální charakter těchto „měst“. Rovněž je možno říci, že nepochopil plně funkci t. zv. propouštění na svobodu, které, zvláště pokud bylo uskutečněno činiteli církevními, neznamenalo nic jiného než převedení z jedné závislosti v druhou (str. 57). A konečně je i na první pohled zřejmo, že Dopschova theorie o „emancipaci“ některých vrstev společnosti vlastně zachycuje jeden moment feudalisace, totiž přeměnu otroka v nevolníka.

Jakkoliv vývody Danilovy nemají stejnou hodnotu — některé jsou dokonce diskutovatelné — je možno směle říci, že tato studie představuje nejsystematičtější rozbor a zároveň i kritiku Dopschových názorů.

Jaroslav Kudrna

L. T. Milskája: **Světskája votčina v Germanii VIII—IX vv. i eš rol v zakra-poštěni krestjanstva**. Moskva 1957, str. 212.

Je zajisté hodno pozornosti, že se v sovětské vědecké produkci objevuje neustále větší počet prací zabývajících se přechodem od společnosti prvotně pospolné či společnosti otrokářské k společnosti feudální. Sovětská medievalistika, opírajíc se o velké zkušenosti pokrokové ruské vědy (Kovalevského, Vinogradova a částečně i Petruševského) dospěla již do stadia, kdy se mohla dokonce pokusit o celkový pohled na toto období v západní Evropě. I když práce Neusychina, Voznikovněnie zavisimovo krestjanstva v zapadnej Evropě, jednoho z předních představitelů sov. medievalistiky, se nevyvarovala řady jednostrannosti, poskytla na druhé straně nemnoho poučení, jak pracovat marxisticky s barbar-skými zákoníky jako prameny. Na rozdíl od této práce, jejíž recenzi jsem podal v časopisu Právník 1957 č. 9, má studie Milské sice monografický charakter — thematicky se váže k otázkám, týkajícím se vzniku světských feudálů a světského feudálního vlastnictví v jižním a středním Německu — svým dosahem metodologickým však zasahuje do pro-